

Dále následuje příspěvek Libora Prudkého „Sociální soudržnost – konceptuální schéma.“ Pojem sociální soudržnosti má podle Prudkého čtyři aspekty: A – obsah pojmu sociální soudržnosti; B – postupy vzniku vývoje a změn sociální soudržnosti; C – nástroje vzniku, vývoje a změn sociální soudržnosti; D – důsledky (funkce) sociální soudržnosti.

Celkově se nelze ubránit dojmu, že Prudkého konceptualizace je projevem myšlenkového brainstormingu, který nenavazuje na světové debaty o problematice sociální integrace a koheze, což je vidět již z toho, že vůbec necituje literaturu.

Sborník je uzavřen články Petra Mareše s Tomášem Sirovátkou „Sociální exkluze“ a Hynka Jeřábka „Sociální soudržnost, solidarita a péče o staré lidi v rodinách“.

Celý sborník lze hodnotit jako sice ambiciózní, ale nedotažený pokus podat teorii sociální soudržnosti. Tento pojem konstruuje převážná většina autorů intuitivně, bez návaznosti na světové debaty věnované například rozlišení sociální a systémové integrace, které je sice v článku Jiřího Musila zmíněno, ale pouze okrajově, Lockwoodovy myšlenky jsou interpretovány poněkud nepřesně a nejsou zmíněny odlišné konceptualizace sociální a systémové integrace u autorů, jako jsou Jürgen Habermas a Anthony Giddens. (Přehled těchto koncepcí podává Mouzelis Nikos. „Social and System Integration: Lockwood, Habermas, Giddens.“ *Sociology*, 1997 31 (1): 111–119.) V práci není uveden žádný odkaz na standardní systematizaci pojmu sociální integrace od Richarda Müncha (Richard Münch. „Social integration.“ Pp. 7591–7596 in Neil J. Smelser, Paul B. Baltes (eds.). *International Encyclopaedia of the Social and Behavioral Sciences*. Amsterdam: Elsevier 2001).

Za nikoli nepodstatnou vadu sborníku „Pojetí sociální soudržnosti v soudobé sociologii a politologii“ pokládám skutečnost, že název sborníku je zavádějící, neboť politologické teorie jsou v něm zmíněny pouze marginálně. Doporučoval bych například větší pozornost dílu norského politického sociolo-

ga Steina Rokkana (posmrtný výbor z díla – Peter Flora (ed.). *State Formation, Nation Building and Mass Politics in Europe. The Theory of Stein Rokkan*. Oxford: Oxford University Press 1999.) nebo analýze pojmu politické komunity v díle Davida Eastona (kapitoly 11, 12 a 15 v knize *A System Analysis of Political Life*. New York, London, Sydney: John Willey and Sons Inc. 1965.).

Marek Německý

Martin Fafejta: *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*

Věrovany, Jan Piszkiwicz 2004, 160 s.

Odborných publikací, zameraných na témy sexualit a genderov je už na Slovensku a v Českej republike viacero. Predložená kniha prináša podľa autora sociologický pohľad na sexualitu a je zameraná i na problematiku pohlavia a genderu. Autor upriamuje svoju pozornosť na širší sociálny a kultúrny kontext, čím podnecuje diskurz aj o takých aspektoch, ktoré nie sú trvalou oblasťou verejného záujmu. Zoznamuje čitateľa a čitateľku so základnými pojmami a uvádza ich do niekoľkých vybraných tém, súvisiacich predovšetkým so sociálno-konstruktivistickým prístupom k sexualitám a genderom.

Autor, Mgr. Martin Fafejta, Ph.D., ktorý zložil štátne skúšky na Katedre sociológie a andragogiky na Univerzite v Olomouci, sa na zadnom obale knihy sympaticky predstavuje a stručne popisuje nielen svoj profesionálny životopis, ale uvádza aj niektoré svoje záujmy a iné zamestnania, nesúvisiace s vyštudovaným odborom. Takýto akcent je charakteristický aj pre celú jeho publikáciu. Kniha o sexualite a rodovosti by nepochybne mohla byť písaná náročnejším odbornejším štýlom – distancovaným, chladným, zdržanlivým a suverénnym. Považujem však za potrebné oceniť, že si autor vybral iný spôsob oznamovania informácií. Pomerne jednoducho a prehľadne približuje témy ako sociálny konstruktivizmus, postupy produkovania pravdy o sexe podľa M. Foucaulta, transgen-

der a mnohé ďalšie, pričom im ale súčasne ponecháva odborný ráz. Takto popisuje mnohé teórie a teoretické východiská, resp. texty, čitateľným a zrozumiteľným jazykom, čím nemytologizuje odborné poznatky, ale ich posúva všetkým ľuďom a neuzatvára len vo vedeckom svete.

Text knihy je štruktúrovaný do 15 kapitol, ktoré sú zamerané na témy ako napríklad:

- sociálny konštruktivizmus,
- pohlavie a gender,
- intersexualita,
- transgender,
- heterosexuálny vzťah,
- homosexualita,
- sociológia sexuality,
- sexualita a moderná forma moci,
- reprodukčná sexualita,
- sociálne konštrukcie sexuality,
- autosexualita,
- detská sexualita, atď.

Na začiatku úvodnej kapitoly sa môže- me dočítať, že i fyziologické procesy môžu byť vyvolané sociálne-náboženskými, morálnymi či hygienickými predstavami. Autor v nej ďalej stručne načrtáva jednotlivé témy, ktoré sú v knihe rozpracované.

Druhá kapitola je venovaná základným pojmom a postulátom sociálneho konštruktivizmu. Pojednáva o socializácii, inštitúciách a okrajovo aj o jazyku. Vychádzajúc z Berge- ra a Luckmanna je naznačené, že práve sexualita bola jednou z prvých inštitucionalizovaných súčastí sociálneho života.

V kapitole „Prírodné a sociálne“ je zdô- razňované, že nejde o stret typu „kultúra ver- zus príroda“, ale kultúrne a prirodzené, so- ciálne a biologické tvoria jeden celok a sú ne- oddeliteľné, zároveň sú však v určitej per- spektíve oddeliteľné. Tieto kategórie nemu- sia byť podľa autora striktne odlišné, ale môže dochádzať k vzájomnému ovplyvňova- niu, dokonca posilňovaniu. Potom je ťažké určiť, či je správanie primárne určené sociál- ne alebo biologicky, čo demonštruje okrem iného na príklade vzdelania, kde dlho plati-

lo, že vzdelanie odporuje ženskej prirodze- nosti.

„Pohlavie a gender“ tvorí ďalšiu kapito- lu, kde sú tieto základné kategórie vymedze- né a analyzované je aj vzťah medzi nimi. Au- tor poukazuje na význam socializácie a so- ciálne sankcionovanie pri narušení rodových stereotypov. Naznačuje úlohu jazyka a pre- zentuje príklady slovníkového (spisovného českého) vysvetlenia termínov muža a ženy. Uvádza, že gender ako sociálny konštrukt po- hľadia možno meniť. Deti sú však vychováva- né len v jednom z dvoch genderov: mužskom alebo ženskom. Naša spoločnosť neodlišuje medzi pohlavím a genderom a autorom je vy- svetľované, že v reálnom živote nerozlišuje- me podľa pohlavia, ale podľa genderu.

Nasledujúce dve kapitoly sú zamerané na problematiku intersexuality a transgen- der. Je v nich tematizovaná konštrukcia spo- ločnosti ako dvojpoľavnej, čo je ešte bližšie špecifikované aj v siedmej kapitole o dvoj- pohlavnosti a podrobnejšie sú predstavova- né teórie spochybňujúce tézu dvoch pohlaví. Uvádzané sú príklady mnohých kultúr, kde intersexuálna identita existuje, ako aj príkla- dy transgenderov medzi slávnymi osobno- sťami či postavami. Autor sa vyjadruje nie- len k problémom, ktoré súvisia so zmenou genderu, ale aj k tým, ktoré vyplývajú zo sa- motného sociálneho statusu transgenderov a intersexuálov v našej spoločnosti v prepo- jení s rozrušovaním a nenaplnením sociál- nych očakávaní, ktoré sú spájané s ich biolo- gickým pohlavím. Avšak je potrebné v tejto súvislosti upozorniť na to, že sám autor po- važuje témy ako intersexualita a transgender za exkluzívne, ktoré na prvý pohľad do úvo- du nepatria.

Heterosexuálny vzťah ako jedna z domi- nantných inštitúcií našej spoločnosti je pred- stavená v ďalšej kapitole, na ktorú následne nadväzuje problematika homosexuality. Au- tor ponúka, okrem historickej perspektívy spolu s náčrtom vývinu až do súčasnosti, nie- len euro-americké ponímania homosexuality, ale aj prístupy k homosexualite v iných kul- túrnych priestoroch.

Vzhľadom k tomu, aký priestor je vyhradený témam intersexualita, transgender a homosexualita, je až zarážajúce, že o queer sa autor zmieňuje len jedenkrát, a to v súvislosti so stratégiou gejov, ktorí výraz queer postupne zbavili negatívneho nádychu. Pričom práve tento pojem umožňuje ľuďom s neheterosexuálnou identitou (nielen gejom, ale aj lesbám, bisexuálom a bisexuálkam atď.) inú prax označovania, resp. budovania identít.

Desiata kapitola, nazvaná „Sociológia sexuality“, nás zoznamuje s mikrosociologickou a makrosociologickou analýzou sexualit a predstavuje teóriu sexuálnych scenárov J. Gagnona a W. Simona z roku 1973 ako príklad mikrosociologického pohľadu na sexualitu. Sú prezentované niektoré diferencie medzi homosexuálnymi a heterosexuálnymi scenármi a je vysvetľované, ako sú súkromné medzilidské interakcie určované širšími sociálnymi hodnotami.

Jedenásta a trinásta kapitola sú postavené na Foucaultových myšlienkach z diel „Dejiny sexuality“. Jednak sú rozoberané otázky sexualit a moci a jednak sú vykreslené historicky významné postupy produkovania pravdy o sexualite. Naša civilizácia praktizuje scientia sexualis, kým pre sexualitu kultúr východnej Ázie, arabsko-muslimskej a pod. M. Foucault používa termín *ars erotica*.

Prístup S. Freuda, ako aj rôzne iné teoretické koncepty súvisiace, resp. zamerané na oblasť „pasívna žena a aktívny muž“ sú predkladané v kapitole „Muž ako (sexuálny) subjekt, žena ako (sexuálny) objekt“. Je naznačené, že model sexuálne aktívneho muža a pasívnej ženy je v našej kultúre veľmi silný a preniká aj do mnohých predstáv, ako je napr. pornografia alebo do sociálnej konštrukcie znásilnenia.

Autor sa nevyhýba ani témam ako detská sexualita a autosexualita. Poukazuje na to, že aj demonizácia detskej sexualit je sociálne konštruovaná, rovnako ako strach pred kontaktom detí so sexom. Prezentuje tézu o škodlivosti autosexuality v historickej perspektíve a zdôrazňuje, že i v súčasnosti ide o sexuálnu skúsenosť, ktorú má prevažná väčšina

z nás, ale skoro nikto o nej nehovorí. Podľa slov autora, „... ,onanisti' sú najpotlačovanejšou sexuálnou väčšinou súčasnosti“ (s. 139). Nakoniec sa autor zamýšľa nad súvislosťami autosexualizmu a workoholizmu a kladie si otázku: „Že by bol workoholik onanistom 21. storočia?“ (s. 148).

Čo hovorí autor na záver? Upozorňuje, že by sa k mnohým témam dalo povedať viac a že mnohé oblasti boli opomenuté – prostitúcia, pornografia, súčasná školská sexuálna výchova a iné. S tým možno skutočne súhlasiť. Navyše sa ako veľmi prekvapujúce javí, že napríklad kategória gender je jasne vymedzená, kým takýto priestor nie je vyhradený pre sexualitu, pričom práve i definície sexualit odrážajú sociálne, politické a ostatné podmienky, v ktorých boli vytvorené. Autor sa teda nevysporiada s vymedzením sexualit a taktiež nereflektuje súvzťažnosť, resp. rozlíšenie kategórií rodovosti a sexualit, ktoré by bolo adekvátne vzhľadom k zvolenej optike nazerania na predmetnú problematiku analyzovať a dekonštruovať.

Celkovo za prínos diela možno pokladať to, že autor načrtáva, ako mnohé z toho, čo je považované za prirodzené, príp. vrodené či determinované biologicky, je vlastne konštruované sociálne. Naznačuje, že neexistuje uniformná mužskosť alebo ženskosť, čo dokladá aj pomocou konštrukcií mužskosti a ženskosti, ako i sexualit, v iných kultúrach a ponúka pri mnohých témach (napr. autosexualita a pod.) aj historický exkurz. Takéto príklady umožňujú ilustrovať, nakoľko sú sexualita a gender konštruované tradíciou, kultúrou a spoločnosťou.

Postoj autora k tomu, do akej miery je svet sociálne konštruovaný, je podľa jeho slov „umiernene radikálny“, čo viedlo v celom texte k určitým napätiam, napr. v témach prírodné a/alebo sociálne a pod. Bolo by taktiež žiadúce korektnšie používať pojmy konštruktivizmu a sociálny konštruktivizmus, ktoré sú často stotožňované. Navyše, ako sám autor uvádza, sociálny konštruktivizmus nie je špeciálnym smerom v rámci sociológie, avšak je často v texte v tomto